

Волинець К.І.

завідувач кафедри початкової освіти та методик
природничо-математичних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ

***Анотація.** У статті розглядається проблема підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики під час їх навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, розкривається сутність та окреслюються педагогічні умови підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців початкової школи в означуваному аспекті*

***Ключові слова:** професійно–педагогічна підготовка, дидактичні ігри на уроках математики, система професійно підготовки майбутніх вчителів початкової школи.*

***Постановка проблеми.** Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні перед вчителем початкової школи постають нові вимоги, найважливіша з яких – всебічний розвиток учня як особистості, розвиток його талантів та здібностей, зокрема на уроках математики. В той же час, як показує практика, багатьом учням математика здається нелегкою і незрозумілою, оскільки вимагає великого напруження, високого ступеня узагальнення та абстрагування. Тому надзвичайно важливо створити на уроках математики умови відповідно до рівня розвитку дитини, забезпечувати доступність сприйняття навчального матеріалу, розвинути творчі здібності та інтереси молодших школярів. Ці умови можна створити саме засобами дидактичної гри.*

Правильно організована дидактична гра, як засіб навчання, на уроках математики в початковій школі сприяє ефективному та тривалому зосередженні уваги, зацікавлює складними математичних понять, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається, а окрім цього розвиває учня всесторонньо та в цікавий для нього спосіб.

Саме тому оволодіння майбутніми вчителями початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики є одним з першочергових завдань при навчанні студентів у педагогічному ВНЗ та їх подальшої успішної педагогічної діяльності. Високий рівень майстерності, творчості та методичних знань з даного питання забезпечить всі умови для оволодіння учнями математичними знаннями, а також нададуть можливість молодшим школярам розкрити та показати свої можливості, задатки та здібності в ході звичної для них ігрової діяльності.

***Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Проблема підготовки майбутнього вчителя–початківця до використання дидактичної гри завжди привертала чималу увагу, як і з боку педагогів–класиків, так і вчених та*

науковців сучасності.

Проблема підготовки майбутніх вчителів розглядалася в роботах А.Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Ю. Бабанського, О. Пехоти, І. Підласого, В. Сластьоніна, О. Савченко, Г. Ващенко, Н. Бібік, С. Мартиненко та інших.

Теоретичний розгляд проблем використання ігор в навчальних цілях пов'язаний з іменами таких вчених та науковців як Г. Спенсер, Ф. Шіллер, В.Вундт, Ж. Піаже, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Н.Крупська, А. Гумецька, А. Сікорський, Н.Бабич, І. Ющук, П. Підкасистий, А. Арутюнов, Б. Нікітін, Н. Кудикіна, Є.Мінський, Н. Талізін, К. Волинець, Л. Кочина, Л. Хоружа та інші.

Дидактичну гру як ефективний засіб навчання математики було досліджено в напрацюваннях М.Богдановича, Г. Лишенка, О. Митника та інших.

Сучасна початкова школа, звертаючись до дидактичної гри на уроках математики, прогнозує в ній можливість ефективної взаємодії педагога й учнів, продуктивної форми їх спілкування з властивими їм елементами змагання, невідомості, цікавості. Саме тому цікавим є ґрунтовніше дослідження проблем застосування дидактичних ігор в навчально-виховному процесі, зокрема на уроках математики та, відповідно, ефективної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики.

Мета статті полягає в окресленні важливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики.

Виклад основного матеріалу. Проблемою підготовки майбутнього учителя початкової школи в свій час опікувалася низка видатних вчених та педагогів-класиків, таких як К.Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, та сучасних вчених, зокрема Л. Хоружа, О. Савченко, Г. Ващенко, Н. Бібік, С. Мартиненко та інші.

Вивчивши та узагальнивши їх погляди до трактування даного поняття, ми прийшли до висновку, що підготовка до використання дидактичних ігор на уроках математики в початковій школі, на наш погляд, є якісна характеристика особистості, яка на високому рівні володіє професійними знаннями та вміннями, наслідком чого є професіоналізм.

Професіоналізм вчителя початкової школи згідно з дослідженнями в галузі наукової літератури прийнято розглядати в єдності декількох понять, а саме:

- «професійна (спеціальна) освіта» – сукупність знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання роботи в певній галузі трудової діяльності згідно з поглядами М. Фіцули, С. Гончаренко [6, 321];
- «професійна підготовка» – формування системи професійних знань, умінь і навичок, а також професійно важливих і соціально значимих якостей особистості, придбання досвіду рішення типових професійних задач, формування професійної спрямованості особистості за поглядами

Т. Десятова [3, 4–7];

- «професійна компетентність» – це рівень сформованості у фахівця системи психічних якостей і станів, в якому виражається єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності і здатності (тобто вміння і можливості) виконувати необхідні для цього дії за поданням Ю. Варданяна, Т. Савінової, А. Яшкової [1, 6–10].

- «професійне самовизначення» – процес вибору, який здійснюється на основі аналізу особистісних можливостей суб'єкта і співвіднесення їх із вимогами професії, що обирається згідно з дослідженнями О. Леонтьєва, Є. Клімовим [5, 65–75].

- «професійна самосвідомість» – єдність знань про власні особливості, наявні професійні здібності та інтереси. Констатація особистістю успіхів і невдач власної професійної або навчальної діяльності є чинником корегування “Я образу”, самооцінки, рівня домагань та професійної самосвідомості в цілому згідно з визначенням О. Туриніної [8, 157–159].

- «професійна діяльність» – особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу культури та досвіду, накопичених людством, створення умов для особистісного розвитку і підготовки до виконання соціальних ролей, визначених у суспільстві, створення професійно важливого продукту діяльності згідно з розробками В. Сластьоніна [7, 321–323].

- «професійна підготовка вчителя» – цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних та соціальних знань, умінь і навичок як зазначають О. Абдуліна, Н.В. Кузьміна, Н.Ф. Тализіна [4, 110–121].

Всі вищезазначені дослідники наголошують, що однією із важливих елементів професіоналізму професійна підготовка вчителя, результат якої передбачає набуття педагогічної готовності до виконання професійних функцій та обов'язків, до використання різних форм та засобів навчання задля підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Пікреслюючи важливість засобів навчання, вчені також виділяють ряд найбільш ефективних засобів навчання в роботі з дітьми початкової ланки освіти. Важливе місце серед них посідає дидактична гра.

Проблема підготовки майбутнього вчителя-початківця до використання дидактичної гри завжди привертала чималу увагу, як і з боку педагогів-класиків, так і вчених та науковців сучасності.

Дидактична гра та її важливість, особливо на уроках математики, чітко простежуються в працях С. Рубінштейна, К. Гросса, К. Ушинського, С. Шацького, С. Русової, А. Макаренка, Н. Крупської, В. Сухомлинського та інших, що зазначали рівень оволодіння нею як одну з важливих складових професійної компетентності вчителя початкової школи.

Активне впровадження дидактичних ігор в уроки математики на початковій ланці сучасної освіти стає ефективним лише за умови оволодіння та використання учителем певної послідовності, або ж алгоритму, педагогічної діяльності, що передбачає взаємопов'язаність її складових елементів: аналізу цілей дидактичної гри, різноманітність вибору форм та

методів, що забезпечуватимуть цю ефективність.

Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики є важливим структурним елементом професійної підготовки студентів як майбутніх фахівців початкової ланки освіти, здатних до ефективного застосування дидактичних ігор в навчально-виховному процесі з математики та буде ефективною лише за умови включення її до системи навчання в педагогічному ВНЗ. Така організація має реалізувати свою основну мету, а саме – при вивченні дисциплін математичного циклу створити такі педагогічні умови, які б змогли забезпечити цілісну, якісну та систематичну підготовку до використання дидактичних ігор на уроках з математики, як ефективну складову педагогічної системи. Змістом педагогічної системи виступають учні та вчителі, також цілі, зміст, процеси виховання; сюди ж відносять технічні засоби навчання та організаційні форми виховної роботи; структурні елементи педагогічної системи виступають цілою системою форм, методів, засобів та цілей навчання, що виступають у взаємозалежності та взаємозв'язку.

За поглядами Л. Вікторової педагогічна система виступає як «впорядкована множина взаємопов'язаних компонентів, що утворюють цілісну єдність, підпорядковане цілям виховання і навчання» [2, 44–52].

Система підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики розглядається нами як педагогічна система, що реалізує цілі та завдання педагогічного процесу, включає в себе різноманітність засобів, форм, методів навчання та умов, що направлені на формування у майбутніх фахівців загальних та спеціальних знань, вмінь та навичок, направлених на розвиток та саморозвиток математичних здібностей учнів молодшого шкільного віку.

В системі підготовки майбутніх вчителів як фахівців активним суб'єктом є сам студент, зміст професійно-педагогічної підготовки складає чітко виділена система педагогічних, методичних, психологічних та спеціальних знань, а також умінь і навичок практичного характеру, що є необхідними у реалізації професійно-педагогічних функцій вчителів початкової школи.

Головною ціллю системи підготовки майбутніх вчителів було формування в студентів внутрішньої мотивації до використання дидактичних ігор в навчальному процесі з математики. Дана система є компонентом загальної системи професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи, що включала в себе чітко окреслені зміст, завдання, методи, форми та засоби її функціонування.

Система підготовки майбутнього вчителя початкової школи до ефективного використання дидактичних ігор на уроках математики передбачає готовність майбутнього вчителя початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики є кінцевим результатом професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців в досліджуваному аспекті як результат підготовки. Процес підготовки має

чітко окреслену структуру, що складається із взаємопов'язаних компонентів – змістового, операційного, особистісного та мотиваційного та відповідних до них критеріїв готовності до майбутніх вчителів початкової школи до професійної діяльності (інформаційний, технологічний, оцінний, професійна спрямованість особистості).

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів початкової школи здійснюється з урахуванням принципів навчання, а саме: принципи фундаменталізації, неперервності, гуманізації, варіативності, інтегративності, гармонізації, педагогізації, бінарності, активізації самостійної творчої активності, співробітництва, врахування особистих інтересів та рівні підготовленості, а також – компетентнісний, особисто-орієнтований та особисто-діяльнісний принципи. Всі вони забезпечують функціонування педагогічної системи як цілісного та єдиного процесу, направленого на вирішення поставлених завдань в означеному аспекті.

Грунтовний аналіз наявної психолого-педагогічної та методичної роботи з питання підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики дозволив встановити реальний стан цієї проблеми та виокремити основні педагогічні умови, що забезпечуватимуть ефективність підготовки майбутніх фахівців початкової школи в означуваному аспекті, а саме:

- розуміння студентами необхідності використання дидактичних ігор на уроках математики в початковій школі;
- розширення змісту системи професійно-педагогічної підготовки різними підходами та напрямками використання дидактичних ігор на уроках математики;
- високий рівень готовності майбутніх вчителів початкової школи до активного імплементації дидактичних ігор на уроках математики, застосовуючи інноваційні технології;
- встановлення сприятливого психологічного мікроклімату, заснованого на принципах педагогіки співробітництва та творчого підходу;
- орієнтація студентів на розвиток власних задатків та творчих здібностей при підготовці до професійно-педагогічної діяльності в досліджуваному питанні;
- розвиток пізнавальної активності як основу ефективної самореалізації та самовдосконалення особистості студента;
- орієнтація на ефективні форми та засоби навчання, основу яких складає використання дидактичних ігор на уроках математики при організації навчального-виховного процесу роботи з студентами;
- цілісність, системність та безперервність професійно-педагогічного становлення майбутніх учителів початкової школи;
- орієнтація на ігровий характер роботи при проходженні педагогічних практик.

Дотримання вищезазначених умов в ході вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Математика»» та інших

супровідних їй дисциплін, сприяло ефективнішому розумінню студентами сутності, цілей та завдань дидактичної гри в навчально-виховному процесі початкової школи, усвідомлення необхідності їх використання на уроках математики, важливості якісного оволодіння відповідними знаннями, вміннями та навичками для ефективного включення дидактичних ігор в навчально-виховний процес з математики. Окрім цього, дані умови сприяли стимулюванню пізнавальної активності, розвитку творчих здібностей та професійно значущих якостей особистості, необхідних для виконання досліджуваної діяльності. Реалізація даної системи відбувалася в ході організації проблемного змісту освіти, направленою на формування в майбутніх вчителів початкової школи інтересу до сутності дидактичних ігор на уроках математики, самомотивації в їх використанні, а також на формування творчості, самостійності та ініціативності через систематичний та цілеспрямований вплив на студентів. Цей вплив, в першу чергу, відбувався з урахуванням інтересів, нахилів, здібностей та потреб кожного із студентів, що дозволило коригувати навчально-виховний процес, а також забезпечувало ефективний взаємозв'язок студентів та викладачів.

Висновок. Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити наступний висновок: процес підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання дидактичних ігор на уроках математики підвищує якість професійно-педагогічної підготовки, на вищому рівні формує важливі професійно-орієнтовані та особистісні якості характеру, в більшій мірі сприяє розвитку творчої самореалізації, самомотивації, самосвідомості, формує позитивне професійне ставлення майбутніх вчителів до педагогічної діяльності загалом. Це відбувається шляхом викладання у ВНЗ окремих дисциплін природничо-математичного характеру, організації педагогічної практики в школах, участь у науково-дослідній діяльності, зокрема у вигляді підготовки наукових проектів, написання курсових та дипломних робіт з досліджуваного питання.

Список використаних джерел

1. Варданян Ю.В., Савинова Т.В., Яшкова А.Н. Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью. – С. – Пб., 2003.
2. Викторова Л.Г. О педагогических системах / Викторова Л.Г. – Красноярск: Изд-во КГУ, 1989. – 86с.
3. Десятов Т. М. Позитивна динаміка в якісній підготовці кваліфікованих робіників / Т. М. Десятов // Проф.-техн. освіта . – 2008. – № 1. – С. 4–7. – укр.
4. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования/ Кузьмина Н.В.–Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 172с.
5. Леонтьев А.Н. О некоторых психологических вопросах сознательности учения // Советская педагогика, 1944, № 2, с. 65– 75.
6. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
7. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.
8. Туриніна, О. Л. Психологічні особливості формування творчої особистості

майбутнього вчителя [Текст] / О.Л. Туриніна // Психолого–педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 157–159.